

Η κοινωνική προκατάληψη των Ελλήνων μαθητών απέναντι στην πολιτισμική μειονότητα των Αθίγγανων μαθητών

Άγιος Βασίλης, Εκπαιδευτικός Α/θμιας εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακός φοιτητής Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Πατρών

Δημοπούλου Ζαχαρούλα, Εκπαιδευτικός Α/θμιας εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Πατρών

Summary

In the following research we will deal with the different tendencies that “normal” people have towards “stigmatized” ones, who are different from the majority because of a characteristic, such as color differences, physical abnormalities, psychological diseases, different origin, character and sex differences, according to the stigma theory by E. Goffman[1] and the relation which has with social prejudice. As “stigmatized” people will be considered those who have color and origin differences, students who come from minorities and especially the gipsy students. We will try to ascertain Greek students’ social prejudice, by studying if their behavior is affected and differentiated in the presence of stigma.

1. Προκατάληψη

Η προκατάληψη αναφέρεται σε γνώμες ή στάσεις που έχουν τα μέλη μιας ομάδας απέναντι σε κάποια άλλη ομάδα. Οι γνώμες και οι στάσεις αυτές έχουν σχηματιστεί εκ των προτέρων και βασίζονται κυρίως σε εικασίες και φήμες παρά σε αποδείξεις και δεν μεταβάλλονται εύκολα ακόμα και αν έρθουν αντιμέτωπες με άλλες πληροφορίες. Οι προκατειλημμένοι άνθρωποι μπορεί να έχουν είτε ευνοϊκές είτε αρνητικές προκαταλήψεις απέναντι στις άλλες ομάδες[2].

Η αρνητική προκατάληψη ορίζεται σε γενικές γραμμές ως μια αδικαιολόγητη αρνητική συμπεριφορά, μια ανεπιθύμητη και άδικη γνώμη ή στάση απέναντι σε ένα άτομο ή μια συγκεκριμένη ομάδα[3]. Διάφοροι ορισμοί έχουν δοθεί που συγκλίνουν στον αρνητικό χαρακτήρα της όπως. «Η προκατάληψη είναι μια αντιπάθεια που βασίζεται σε μια λανθασμένη και παγιωμένη γενικότητα. Την αντιπάθεια αυτή μπορεί να τη νιώθει κάποιος ή ακόμα και να την εκφράζει απέναντι σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο το οποίο ανήκει σε κάποια διαφορετική ομάδα». Μια «άμεση αρνητική συμπεριφορά μιας κοινωνικής ομάδας που κάθε άτομο αυτής της ομάδας διακατέχεται από αυτή τη συμπεριφορά. Μια αρνητική συμπεριφορά που κάθε παρατηρητής την αναγνωρίζει σαν αδικαιολόγητη»[4].

Από τις σπουδαιότερες αιτίες δημιουργίας της προκατάληψης θεωρείται η σύγκρουση, η πάλη μεταξύ των διαφορετικών ομάδων στην κοινωνία της ετερότητας, που προκαλείται από την ανάγκη για ιδιοκτησία, για δύναμη και εξουσία, για επιβεβαίωση της ταυτότητας της κυρίαρχης ομάδας. Η κυρίαρχη ομάδα κατευθύνει και φροντίζει τα δικά της συμφέροντα σε βάρος των μειονοτήτων. Η μειονοτική ομάδα, δηλαδή το θύμα του αποδιοπομπισμού που είναι ο βασικότερος μηχανισμός στην εμφάνιση του φαινομένου της προκατάληψης, είναι συνήθως αδύναμη, αβοήθητη και κατηγορούμενη[5]. Η θεωρία του «αποδιοπομπαίου τράγου» απορρέει από την υπόθεση της αποστέρησης του ατόμου σε σχέση με την επιθετικότητα του. Το άτομο συχνά απογοητεύεται βλέποντας κάποιον άλλο σε μια ισχυρότερη θέση. Αυτό του δημιουργεί επιθετικότητα την οποία δεν μπορεί να την εκφράσει άμεσα. Η δημιουργία της προκατάληψης συντελείται με τον ψυχολογικό μηχανισμό της μετατόπισης της επιθετικότητας και της γενίκευσής της. Η επιθετικότητα επειδή δεν μπορεί να στραφεί εναντίον του άμεσου στόχου μετατοπίζεται και στρέφεται εναντίον κάποιων παραπλήσιων στόχων. Το άτομο κατευθύνει την εχθρότητα ή το θυμό του εναντίων αντικειμένων, όπως οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, οι οποίες στην πραγματικότητα δεν έχουν προξενήσει αυτά τα συναισθήματα. Αυτές οι κοινωνικές

ομάδες γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι, θεωρούνται υπαίτιοι για τις αποστερήσεις των ατόμων και κατηγορούνται για πράγματα τα οποία δεν φταίνε αυτοί[6].

Αυτή η αναζήτηση εξιλαστήριου θύματος, η προσφυγή δηλαδή σε αποδιοπομπαίους τράγους, συνήθως γίνεται σε ομάδες που είναι εύκολα διακριτές και σχετικά αδύναμες, αποτελώντας ουσιαστικά εύκολο στόχο[7].

2. Στερεότυπα

Ως κινητήριος μοχλός της προκατάληψης λειτουργούν τα στερεότυπα. Πρόκειται για γνωστικές διαδικασίες, για τυπικές εικόνες, που σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό δομούνται ανάλογα με την προσωπική αντίληψη του καθενός, όταν σκέφτεται για κάποια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα[8]. Με τον όρο στερεότυπα εννοούμε ένα «σύνολο αρνητικών κυρίως γνωρισμάτων που αποδίδονται με τρόπο γενικό και αμερόληπτο στα μέλη μιας κατηγορίας προσώπων»[9]. Πρόκειται για προκατασκευασμένα σχήματα αντίληψης ή σκέψης, προκαλώντας απλοποιήσεις, γενικεύσεις και διαστρεβλώσεις για την πραγματικότητα[10]. Θεωρούνται γενικευμένες εικόνες γύρω από άτομα ή ομάδες, έχουν την τάση να διαφοροποιούν τις ομάδες αυτές, συχνά διαστρεβλώνοντας τα χαρακτηριστικά τους, είτε υπογραμμίζοντας υπερβολικά τις διαφορές τους, είτε παραβλέποντας τις ομοιότητές τους. Είναι δυνατό να έχουν μαθευτεί από άλλους ή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και μπορεί να είναι θετικά, αρνητικά ή ουδέτερα.

Τα κοινωνικά στερεότυπα αναφέρονται σε μια ομάδα χαρακτηριστικών γνωρισμάτων που θεωρούνται κοινά για όλα τα μέλη κάποιας κοινωνικής ομάδας. Πολλά από αυτά τα χαρακτηριστικά που προσάπτουμε σε μια ομάδα μπορεί να ανταποκρίνονται στο ελάχιστο ή καθόλου στην πραγματικότητα. Τα προσάπτουμε βασιζόμενοι σε προκαθορισμένες, μη ελεγμένες υποκειμενικές υποθέσεις. Αυτές οι υποθέσεις έχουν εδραιωθεί στο πολιτισμικό μας γίγνεσθαι και εσωτερικοποιούνται χωρίς αμφισβητήσεις και προβληματισμούς[11].

Η κοινωνία έχει ορίσει κάποια «κοινωνικά καλούπια» βάσει των κοινωνικών προσδοκιών. Όσοι άνθρωποι πληρούν τις κοινωνικές προσδοκίες θεωρούνται φυσιολογικά «νορμάλ». Αυτά τα «νορμάλ» άτομα αντιμετωπίζουν ως στιγματισμένα άτομα, τα άτομα που διαφοροποιούνται από τα κοινωνικά αυτά καλούπια. Ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί ως στιγματισμένο όταν διαφοροποιείται από τις φυσικές και σταθερές προσδοκίες της κοινωνίας λόγω χρωματικών διαφορών, σωματικών ανωμαλιών, ψυχικών ασθενειών, καταγωγής, διαφοροποιήσεων του χαρακτήρα, φυλογενετικών διαφορών[12].

Τα άτομα που είναι «νορμάλ», που ανταποκρίνονται στις κοινωνικές προσδοκίες, μεταχειρίζονται τα άτομα που διαφοροποιούνται με κάποιο από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, ως στιγματισμένα και θεωρούν φυσιολογική αυτή τους την αντίδραση και τη συμπεριφορά[13]. Πολλές φορές μάλιστα περιμένουν από τον άλλο στον οποίο έχουν προσάψει το στερεότυπο να έχει ανάλογη συμπεριφορά με τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά που έχουν δημιουργήσει για αυτόν.

Σαν «στιγματισμένη» ομάδα θεωρείται και η πολιτισμική μειονοτική ομάδα των αθίγγανων. Οι Αθίγγανοι αποτελούνται από δυο λαούς. Τους «Roma», οι οποίοι έχουν ινδική καταγωγή και αποτελούν την πλειοψηφία των Αθίγγανων και τους Γύφτους, οι οποίοι έχουν καταγωγή από την Αίγυπτο. Οι Αθίγγανοι είναι ένας λαός, ο οποίος αρκετές φορές στην ιστορική του πορεία βρέθηκε αντιμέτωπος με διωγμούς και προκαταλήψεις, λόγοι που συντέλεσαν και στις μεταναστευτικές τους κινήσεις τόσο στην Ευρώπη και στα Βαλκάνια όσο και στις υπερπόντιες χώρες. Ακόμη και σήμερα βρίσκονται αντιμέτωποι με ρατσιστικές συμπεριφορές και πολιτικές, με αποτέλεσμα την περιθωριοποίησή τους στην κοινωνία[14]. Οι Αθίγγανοι που διαμένουν σήμερα στην ελληνική επικράτεια είναι περίπου 250.000 και οι περισσότεροι ζουν στη Δυτική Θράκη[15].

3. Μεθοδολογία έρευνας

3.1. Σκοπός της έρευνας

Πρόκειται για μια έρευνα μελέτης περίπτωσης, η οποία έγινε με σκοπό να παρατηρήσουμε και να καταγράψουμε τα χαρακτηριστικά μιας μονάδας και συγκεκριμένα μιας σχολικής τάξης, ώστε να διερευνήσουμε το φαινόμενο της κοινωνικής προκατάληψης και των στερεοτύπων που ενδεχομένως έχουν οι έλληνες μαθητές απέναντι στους Αθίγγανους μαθητές.

3.2. Υποθέσεις

1. Η εντύπωση των «νορμάλ» ατόμων για κάποιο στιγματισμένο άτομο (Αθίγγανος) είναι αρνητική.
2. Η εντύπωση των «νορμάλ» ατόμων για κάποιο μη στιγματισμένο άτομο (Έλληνας) είναι θετική.
3. Η συμπεριφορά των «νορμάλ» ατόμων για κάποιο άτομο αλλάζει όταν το στίγμα του τους γνωστοποιηθεί.

3.3. Δείγμα

Το δείγμα μας θα το αποτελούν τριάντα (30) μαθητές, ελληνικής καταγωγής, μαθητές της ΣΤ' τάξης δημοτικών σχολείων του Ν. Αχαΐας. Χρησιμοποιήσαμε τη βολική δειγματοληψία, με το να επιλέξουμε τα πλησιέστερα άτομα, για να χρησιμεύσουν ως απαντώντες.

3.4. Τρόπος συλλογής δεδομένων.

Το δείγμα μας χωρίστηκε σε τρεις ομάδες των δέκα ατόμων. Για την διεξαγωγή συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Το ερωτηματολόγιο χωρίζονταν σε δύο επίπεδα. Με τις ερωτήσεις του πρώτου επιπέδου αναζητούνταν οι απόψεις των ελλήνων μαθητών για το υπό έρευνα θέμα μας. Οι απαντήσεις ήταν του τύπου «ναι - όχι» και επιλέχθηκαν για την αποφυγή της μέσης απάντησης από τους συμμετέχοντες, γεγονός που ίσως αλλοίωνε την εικόνα των πραγματικών θέσεων τους. Στο δεύτερο επίπεδο είχαμε συμπεριλάβει πέντε πιθανούς λόγους, οι οποίοι έβγαιναν από την ιστορία, στην περίπτωση που κάποιος από τους μαθητές είχε δώσει αρνητική απάντηση σε κάποια από τις ερωτήσεις. Από τις απαντήσεις διερευνήσαμε την εντύπωση που σχηματίζουν τα «νορμάλ» για τα άτομα που έχουν κάποια διαφοροποίηση (στίγμα).

Στις δύο πρώτες ομάδες τους δόθηκε μια ιστορία που περιέγραφε ένα συμμαθητή/τρια τους.

1. Στην πρώτη ομάδα η ιστορία περιέγραφε έναν Έλληνα συμμαθητή τους και τους ζητήθηκε να μας πουν τη γνώμη τους γι αυτόν.
2. Στη δεύτερη ομάδα η ιστορία περιέγραφε έναν Αθίγγανο συμμαθητή και τους ζητήθηκε επίσης να εκφράσουν τη γνώμη τους γι' αυτόν.
3. Στην τρίτη ομάδα δόθηκε μια φωτογραφία και τους ζητήθηκε η γνώμη, λέγοντάς τους ότι ο μαθητής της φωτογραφίας είναι Έλληνας
4. Έπειτα από 10 ημέρες ρωτήσαμε τα ίδια παιδιά για τη γνώμη τους λέγοντάς τους ότι το ίδιο αυτό άτομο ήταν διαφορετικής καταγωγής.

Με αυτόν τον τρόπο καταγράψαμε τις τυχόν διαφοροποιήσεις στη στάση τους απέναντι στο άτομο που διαφοροποιείται από αυτούς εξετάζοντας την επίδραση της κοινωνικής προκατάληψης.

4. Αποτελέσματα.

Σε αυτό το μέρος θα παρουσιάσουμε την ανάλυση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν μέσω της έρευνας με βάση τις απαντήσεις που συγκεντρώσαμε από τα ερωτηματολόγια και θα παρουσιάσουμε μια σειρά πινάκων για τη στατιστική απεικόνιση των δεδομένων και τη συγκεντρωτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων.

Στη συνέχεια θα ακολουθήσει ανάλυση των στοιχείων και καταγραφή των συμπερασμάτων της έρευνάς μας.

4.1. Αποτελέσματα Α' ομάδας

Στην ομάδα Α' δόθηκε μια ιστορία παρουσιάζοντας έναν μαθητή ελληνικής καταγωγής και ζητήθηκε η γνώμη τους για αυτόν με ερωτήσεις που είχαν σχέση με το αν θα τον έκαναν φίλο, αν θα τον καλούσαν στο σπίτι τους, αν θα συνεργάζονταν μαζί του.

Στον παρακάτω πίνακα μπορούμε να δούμε τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές της πρώτης ομάδας όσον αφορά τη γνώμη που σχηματίζουν για τον Έλληνα μαθητή της ιστορίας που τους δόθηκε, σε ποσοστά.

Πίνακας 1.

Η γνώμη των μαθητών της ομάδας Α' για έναν Έλληνα συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
ΝΑΙ	90	90	40	100	80
ΟΧΙ	10	10	60	0	20
Σύνολο	100	100	100	100	100

Βλέπουμε ότι στην ερώτηση 1, αν θα προσπαθούσαν να κάνουν παρέα μαζί του και στην ερώτηση 2, αν θα τον έκαναν φίλο το 90% των μαθητών, δηλαδή 9 στους 10 απαντούν ΝΑΙ. Στην 3η ερώτηση, αν θα τον καλούσαν σπίτι υπάρχει μια επιφυλακτικότητα και μόνο το 40%, δηλαδή 4 στους 10 απαντούν ΝΑΙ ενώ το 60% απαντά ΟΧΙ. Στην 4η ερώτηση, αν θα έπαιζαν μαζί του το και οι 10 μαθητές απαντούν ΝΑΙ, ενώ στην 5η ερώτηση, αν θα κάθονταν μαζί του στο ίδιο θρανίο οι 8 μαθητές απαντούν ΝΑΙ και οι 2 μαθητές απαντούν ΟΧΙ.

Διερευνώντας τους λόγους που οι μαθητές της Α' ομάδας έχουν δώσει αρνητικές απαντήσεις σε κάποιες από τις ερωτήσεις βλέπουμε ότι στην πρώτη ερώτηση οι λόγοι έχουν να κάνουν με το ότι δεν κάνει ο μαθητής εύκολα φίλιες, (10%) και με το ότι είναι μελαγχολικός (10%). Στη δεύτερη ερώτηση ένας μόνο μαθητής επικαλείται το λόγο ότι ο μαθητής είναι μέτριος.

Στην τρίτη ερώτηση άξιο λόγου είναι ότι υπάρχουν δύο αρνητικές απαντήσεις που σαν λόγο έχουν την αντίρρηση των γονιών για το κάλεσμά του μαθητή στο σπίτι.

Πίνακας 2.

Λόγοι αποτροπής των ελλήνων μαθητών της ομάδας Α' σε σχέση με έναν Έλληνα συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
Είναι μέτριος μαθητής		10			10
Δεν κάνει εύκολα φίλιες	10		30		
Είναι μελαγχολικός	10		10		10
Θα είχαν αντίρρηση οι γονείς			20		

Στην ίδια ερώτηση, 3 απαντήσεις έχουν λόγο ότι δεν κάνει εύκολα φιλίες και μία απάντηση ότι είναι μελαγχολικός. Στην πέμπτη ερώτηση η συναισθηματική κατάσταση του μαθητή παίζει ρόλο για τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών.

4.2. Αποτελέσματα Β' ομάδας

Στην ομάδα Β' δόθηκε η ίδια ιστορία που δόθηκε και στην ομάδα Α' με τη διαφορά ότι ο μαθητής που τους παρουσιάζόταν ήταν Αθίγγανος. Κατά τον ίδιο τρόπο ζητήθηκε η γνώμη τους για αυτόν με τις ίδιες ερωτήσεις, που είχαν δοθεί στην προηγούμενη ομάδα.

Στον πίνακα 3 μπορούμε να δούμε τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές της δεύτερης ομάδας όσον αφορά τη γνώμη που σχηματίζουν για τον Αθίγγανο μαθητή της ιστορίας.

Πίνακας 3.

Η γνώμη των μαθητών της ομάδας Β' για έναν Αθίγγανο συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
ΝΑΙ	70	50	0	60	0
ΟΧΙ	30	50	100	40	100
Σύνολο	100	100	100	100	100

Από τον πίνακα 3 διαπιστώνουμε ότι στην ερώτηση 1 το 70% απαντούν ΝΑΙ και το 30% ΟΧΙ. Στην ερώτηση 2, τα ποσοστά είναι μοιρασμένα με το 50% των μαθητών να απαντούν ΝΑΙ και το υπόλοιπο 50% ΟΧΙ. Στην 3η ερώτηση, αν δηλαδή θα τον καλούσαν σπίτι υπάρχει μια καθολική άρνηση των μαθητών με το 100% να απαντά ΟΧΙ. Στην 4η ερώτηση οι 6 μαθητές απαντούν ΝΑΙ και οι άλλοι 4 ΟΧΙ, ενώ στην 5η ερώτηση, επαναλαμβάνονται τα ποσοστά της 3ης ερώτησης με το 100% των μαθητών να απαντούν ΟΧΙ. Εξετάζοντας και σε αυτήν την περίπτωση τους λόγους που οι μαθητές της Β' ομάδας έχουν δώσει αρνητικές απαντήσεις διαπιστώνουμε ότι σε όλες τις ερωτήσεις ο λόγος του ότι είναι Αθίγγανος έχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Επίσης ο λόγος της αντίρρησης των γονιών συναντάται σε όλες τις κατηγορίες των λόγων των αρνητικών απαντήσεων. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση οι λόγοι έχουν να κάνουν με το ότι ο μαθητής είναι Αθίγγανος (20%) και με το ότι θα είχαν αντίρρηση οι γονείς (20%). Στη δεύτερη ερώτηση ο λόγος ότι ο μαθητής είναι Αθίγγανος καταλαμβάνει την πρώτη θέση (40%) και ακολουθούν οι λόγοι της αντίρρησης των γονιών (10%), της συναισθηματικής του κατάστασης (20%) και της απροθυμίας του για δημιουργία φιλικών σχέσεων (10%)

Πίνακας 4.

Λόγοι αποτροπής των ελλήνων μαθητών της ομάδας Β' σε σχέση με έναν Αθίγγανο συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
Είναι μέτριος μαθητής					10
Δεν κάνει εύκολα φιλίες		10			
Είναι μελαγχολικός		20			
Είναι Αθίγγανος	20	40	100	10	100
Θα είχαν αντίρρηση οι γονείς	20	10	80	10	60

Στην τρίτη ερώτηση το σύνολο των μαθητών απαντά ότι ο λόγος που δε θα καλούσαν το μαθητή σπίτι τους είναι επειδή είναι Αθίγγανος, ενώ το 80%, δηλαδή 8 στους 10 μαθητές επικαλούνται την αντίρρηση των γονιών τους. Στην τέταρτη ερώτηση που αφορά το παιχνίδι στο σχολείο τα ποσοστά μειώνονται εμφανώς με ένα μαθητή να δίνει ως λόγους την καταγωγή του άλλου μαθητή και την αντίρρηση των γονιών. Στην τελευταία ερώτηση της ομάδας Β' για το αν θα καθόντουσαν στο ίδιο θρανίο, το 100% των μαθητών λένε όχι επειδή είναι Αθίγγανος, το 60% επειδή θα είχαν αντίρρηση οι γονείς και μόλις ένα 10% αναφέρει το λόγο της επίδοσης του μαθητή.

4.3. Αποτελέσματα Γ' ομάδας.

Στην ομάδα Γ' δόθηκε η ιστορία παρουσιάζοντας έναν μαθητή ελληνικής καταγωγής και ζητήθηκε από τους μαθητές να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Έπειτα από 10 ημέρες υπήρχε μία ακόμα συνάντηση με τη συγκεκριμένη ομάδα. Αυτή τη φορά ο μαθητής ήταν Αθίγγανος, έχοντας ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά με τον Έλληνα μαθητή και μοναδικό σημείο διαφοροποίησης την καταγωγή του. Οι μαθητές συμπλήρωσαν εκ νέου το ερωτηματολόγιο. Στον πίνακα 5 μπορούμε να δούμε τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές για τον Έλληνα συμμαθητή τους.

Από τον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε ότι στις ερωτήσεις 1, 2 και 4 το σύνολο των μαθητών απαντούν ΝΑΙ. Στην ερώτηση 5, 9 στους 10 μαθητές δίνουν θετική απάντηση, ενώ στην ερώτηση 3 υπάρχει μια επιφυλακτικότητα με το 60% των μαθητών να απαντούν ότι δε θα καλούσαν το συμμαθητή τους στο σπίτι.

Πίνακας 5.

Η γνώμη των μαθητών της ομάδας Γ' για έναν Έλληνα συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
ΝΑΙ	100	100	40	100	90
ΟΧΙ	0	0	60	0	10
Σύνολο	100	100	100	100	100

Από τον πίνακα 6 βλέπουμε τους λόγους που έδωσαν οι μαθητές αρνητικές απαντήσεις σε κάποια από τα ερωτήματα. Βλέπουμε λοιπόν ότι θα απέφευγαν να καλέσουν το συμμαθητή τους στο σπίτι τους λόγω του ότι δεν κάνει εύκολα φιλίες (10%), μ λόγω της συναισθηματικής του κατάστασης (30%) και λόγω της άρνησης των γονιών τους (40%), που είναι και ο λόγος με το μεγαλύτερο ποσοστό.

Πίνακας 6.

Λόγοι αποτροπής των ελλήνων μαθητών της ομάδας Γ' σε σχέση με έναν Έλληνα συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
Είναι μέτριος μαθητής					
Δεν κάνει εύκολα φιλίες			10		10
Είναι μελαγχολικός			30		
Είναι Αθίγγανος					
Θα είχαν αντίρρηση οι γονείς			40		

Επίσης ο λόγος του ότι δεν κάνει εύκολα φιλίες είναι αποτρεπτικός, σε μικρό πάντως ποσοστό και στην περίπτωση του να κάτσει κάποιος μαζί του στο ίδιο θρανίο.

Όπως αναφέραμε έπειτα από 10 ημέρες υπήρχε μια ακόμα συνάντηση με τους μαθητές της ομάδας Γ' παρουσιάζοντας τον μαθητή σαν Αθίγγανο. Με αυτόν τον τρόπο θέλαμε να δούμε αν υπάρχει διαφοροποίηση στην άποψη των μαθητών. Να επαναλάβουμε ότι οι δύο μαθητές είχαν ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά, όσον αφορά την επίδοσή τους στα μαθήματα, τη συναισθηματική τους κατάσταση και τη συμπεριφορά τους στο σχολείο και διαφοροποιούνταν μόνο ως προς την καταγωγή. Στον πίνακα 7 μπορούμε να δούμε τις απαντήσεις των μαθητών, όταν το ίδιο άτομο τους παρουσιάστηκε σαν Αθίγγανος.

Από τον παρακάτω πίνακα διαπιστώνουμε ότι στην ερώτηση 1 το 100% των μαθητών απαντούν ΟΧΙ. Στις ερωτήσεις 2 και 3 επαναλαμβάνονται τα ποσοστά των απαντήσεων της ερώτησης 1, με το σύνολο των μαθητών να δίνει αρνητικές απαντήσεις. Στην 4η ερώτηση οι 8 μαθητές απαντούν ΝΑΙ και οι άλλοι 2 ΟΧΙ, ενώ στην 5η ερώτηση, ο ένας μαθητής απαντά ότι θα καθόταν στο ίδιο θρανίο με τον Αθίγγανο μαθητή, ενώ οι 9 μαθητές απαντούν ΟΧΙ.

Πίνακας 7.

Η γνώμη των μαθητών της ομάδας Γ' για έναν Αθίγγανο συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
ΝΑΙ	0	0	0	80	10
ΟΧΙ	100	100	100	20	90
Σύνολο	100	100	100	100	100

Αναλύοντας τους λόγους που οι μαθητές της Γ' ομάδας έχουν δώσει αρνητικές απαντήσεις διαπιστώνουμε ότι στις ερωτήσεις 1,2,3 και 5 ο λόγος του ότι είναι Αθίγγανος είναι καθοριστικός. Επίσης ο λόγος της αντίρρησης των γονιών συναντάται στις περισσότερες κατηγορίες, όπως και ο λόγος της συναισθηματικής κατάστασης. Συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση οι λόγοι έχουν να κάνουν με το ότι ο μαθητής είναι Αθίγγανος (100%), με το ότι θα είχαν αντίρρηση οι γονείς (20%), με την επίδοσή του στα μαθήματα (30%) και με το ότι είναι μελαγχολικός (40%). Στη δεύτερη ερώτηση ο λόγος ότι ο μαθητής είναι Αθίγγανος καταλαμβάνει την πρώτη θέση (100%) και ακολουθούν οι λόγοι της αντίρρησης των γονιών (40%), της συναισθηματικής του κατάστασης (20%), της διάθεσής του για δημιουργία φιλικών σχέσεων (20%) και της επίδοσής του (10%).

Πίνακας 8.

Λόγοι αποτροπής των ελλήνων μαθητών της ομάδας Γ' σε σχέση με έναν Αθίγγανο συμμαθητή τους σε %.

	Θα έκανες παρέα;	Θα τον έκανες φίλο;	Θα τον καλούσες σπίτι;	Θα έπαιζες μαζί του;	Θα καθόσουν στο ίδιο θρανίο;
Είναι μέτριος μαθητής	30	10			30
Δεν κάνει εύκολα φιλίες		20	10	10	20
Είναι μελαγχολικός	40	20	10	10	20
Είναι Αθίγγανος	100	100	100	20	90
Θα είχαν αντίρρηση οι γονείς	20	40	90		10

Στην ερώτηση 3 το σύνολο των μαθητών δε θα καλούσε το μαθητή στο σπίτι του είναι επειδή είναι Αθίγγανος, το 90% των μαθητών απαντούν ότι θα είχαν αντίρρηση οι γονείς τους και μόλις ένα 10% επικαλούνται λόγους συναισθηματικής κατάστασης και απροθυμίας του Αθίγγανου μαθητή για φιλίες. Στην τέταρτη ερώτηση που αφορά το παιχνίδι στο σχολείο τα ποσοστά μειώνονται εμφανώς με δύο μαθητές να δίνουν ως λόγους την καταγωγή και άλλους δύο μαθητές να απαντούν ότι δεν θα έπαιζαν μαζί του λόγω του ότι είναι μελαγχολικός, (10%) και ότι δεν κάνει εύκολα φιλίες (10%). Στην τελευταία ερώτηση έχουμε όλες τις επιλογές των λόγων με το 90% των μαθητών να λένε ΟΧΙ επειδή είναι Αθίγγανος, το 30% να επικαλείται το λόγο της επίδοσης του μαθητή, δύο μαθητές, (20%), να απαντούν ΟΧΙ λόγω του ότι δεν κάνει φιλίες και ένα 10% επειδή θα είχαν αντίρρηση οι γονείς του.

5. Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση των απαντήσεων των τριών ομάδων μπορούμε να προχωρήσουμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων που προκύπτουν από την διεξαγωγή της έρευνάς μας. Οι μαθητές της Α' ομάδας θα έκαναν φίλο τους κάποιον καινούριο Έλληνα μαθητή, θα έπαιζαν μαζί του, θα καθόντουσαν στο ίδιο θρανίο, μα θα σκεφτόντουσαν να τον καλέσουν στο σπίτι τους. Σε αυτή τους την απόφαση θα έπαιζαν ρόλο οι γονείς τους. Βλέπουμε δηλαδή ότι υπάρχει μια επιφυλακτική στάση απέναντι σε οτιδήποτε νέο. Στην Β' ομάδα οι μαθητές θα έκαναν παρέα με κάποιον Αθίγγανο συμμαθητή τους, οι μισοί από αυτούς θα προσπαθούσαν να τον κάνουν φίλο τους και θα έπαιζαν μαζί του. Όμως η επιφυλακτική στάση απέναντι στον Αθίγγανο μαθητή επιβεβαιώνεται στις περιπτώσεις που ρωτούνται αν θα τον καλούσαν σπίτι τους και αν θα κάθονταν μαζί του στο ίδιο θρανίο. Σε αυτές τις περιπτώσεις το σύνολο των μαθητών δίνει αρνητική απάντηση. Οι λόγοι για αυτή τους την άρνηση είναι ότι ο μαθητής αυτός είναι Αθίγγανος, ενώ και η αντίρρηση των γονέων κατέχει υψηλά ποσοστά. Οι υπόλοιποι λόγοι της άρνησής τους έχουν ξεκάθαρα πολύ χαμηλά ποσοστά. Στην ομάδα Γ' μπορούμε ξεκάθαρα να δούμε πώς διαφοροποιείται η στάση τους μεταξύ των δύο μαθητών. Στον Έλληνα μαθητή το σύνολο των μαθητών θα προσπαθούσε να γίνει φίλος του, θα έπαιζε μαζί του, θα καθόταν στο ίδιο θρανίο και θα τον έκανε παρέα. Πάντως και σε αυτή την περίπτωση δε θα τον καλούσε κάποιος μαθητής εύκολα σπίτι του. Και εδώ οι γονείς παίζουν ρόλο στην απόφαση των μαθητών. Στον Αθίγγανο μαθητή τώρα, τα αποτελέσματα είναι σχεδόν αρνητικά. Το σύνολο των μαθητών δε θα προχωρούσε σε καμία ενέργεια απέναντι στον Αθίγγανο μαθητή παρά μόνο στην περίπτωση του παιχνιδιού. Οι λόγοι δείχνουν εντελώς καθαρά την καταγωγή του μαθητή, ενώ και σε αυτήν την ομάδα οι γονείς παίζουν ρόλο στις αποφάσεις των μαθητών. Οι μαθητές της ομάδας Γ' επικαλούνται και άλλους λόγους των οποίων όμως τα ποσοστά είναι χαμηλά.

Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει μια θετική στάση των ελλήνων μαθητών απέναντι στους έλληνες συμμαθητές τους και μια αρνητική στάση απέναντι στους Αθίγγανους συμμαθητές τους. Η αρνητική στάση των Ελλήνων απέναντι στους Αθίγγανους, οι οποίοι έχουν μια διαφορετική κουλτούρα και έναν διαφορετικό τρόπο ζωής δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστους τους μαθητές του σχολείου. Σύμφωνα με έρευνες η φυλετική προκατάληψη εμφανίζεται αιφνιδιαστικά στην ηλικία των τριών ετών και συνοδεύεται από τις πρώτες εκδηλώσεις θετικών η αρνητικών συναισθημάτων. Μεγαλώνοντας το παιδί οι στάσεις του αυτές αποκτούν μια πληρέστερη μορφή καθώς εμπλουτίζονται με διάφορες πληροφορίες, όπως τα κοινωνικά στερεότυπα και τις στάσεις των σημαντικών άλλων, όπως είναι οι γονείς και οι δάσκαλοι[16]. Το παιδί διαμορφώνει τη δική του φυλετική στάση μέσα από τα ερεθίσματα του κοινωνικού του περιβάλλοντος, του οποίου η συνεισφορά είναι σημαντική στην ανάπτυξη και την εξέλιξη του[17]. Αυτή η φυλετική – κοινωνική προκατάληψη επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

6. Προτάσεις

Κλείνοντας την παρούσα εργασία θα θέλαμε να καταθέσουμε τις δικές μας προτάσεις παρουσιάζοντας τρόπους, οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στην άρση των προκαταλήψεων και των κοινωνικών στερεότυπων που κατέχουν τους μαθητές της ομάδας της πλειονότητας. Πιστεύουμε ότι:

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση με τις αρχές που την διέπουν, δηλαδή την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, το σεβασμό στην πολιτισμική ετερότητα και την εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης[18] μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την απαλλαγή από τα εθνικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που έχει η κυρίαρχη ομάδα απέναντι στους μειονοτικούς πληθυσμούς και να καλλιεργήσει το σεβασμό προς τη διαφορετικότητα με την ενίσχυση της ανεκτικότητας και των θετικών στάσεων απέναντι σε ομάδες και άτομα που διαφέρουν στην καταγωγή, στη θρησκεία, στον πολιτισμό.

Το σχολείο και γενικότερα η εκπαίδευση πρέπει να ενθαρρύνει θετικές φυλετικές στάσεις, μέσα από την καλλιέργεια ενός αποδεκτού συστήματος αξιών, που να αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες και να αντιστέκεται στη φυλετική προκατάληψη[19]. Οι μαθητές είναι άτομα-πρόσωπα και έρχονται με διαφορετικές προϋποθέσεις στο σχολείο. Είναι ενεργά όντα, των οποίων την εσωτερική πίεση για δράση οφείλει το σχολείο να σεβαστεί και να προωθήσει. Θα πρέπει επίσης να δημιουργήσει στους μαθητές την αίσθηση μιας ενιαίας κοινότητας στην οποία όλοι οι μαθητές δικαιωματικά ανήκουν[20]

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν επίσης να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο, ώστε τα παιδιά και οι άνθρωποι γενικότερα να αποκτήσουν θετική στάση απέναντι στις μειονότητες. Η τηλεόραση ειδικότερα έχει ανακηρυχθεί στο σημαντικότερο μη ανθρώπινο παράγοντα κοινωνικοποίησης του παιδιού και επιδρά πολύ εύκολα και πολύ δραστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Μια περιορισμένη ή ακόμα χειρότερα μια υποτιμητική παρουσίαση των μειονοτικών ομάδων, στην οποία τα μέλη τους παρουσιάζονται φτωχότερα και αδύναμα σε σχέση με τα μέλη της πλειοψηφίας, διατηρεί και αναπαραγάγει τα αρνητικά κοινωνικά στερεότυπα[21]. Μια συχνότερη και θετικότερη παρουσίαση των μειονοτήτων μπορεί να διαμορφώσει μια θετική και μη στερεοτυπική άποψη στα παιδιά.

Βιβλιογραφία

- Abercrombie, N., Hill, S & Turner, B, (1992) Λεξικό κοινωνιολογίας, Αθήνα, Πατάκης.
- Allport, G. W., (1954), The nature of prejudice, Cambridge, Mass.: Addison - Wesley
- Duckitt, J. H. (1992), The social psychology of prejudice, New York, Praeger Publishers
- Giddens, A., (2002), Κοινωνιολογία, Αθήνα, Gutenberg
- Goffman, E., (2001) Στίγμα – Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας, Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- Lippman, W., (1922), Public opinion, New York, Harcourt Brace
- Macrae, Neil C., Stangor, C & Hewstone, M., (επιμ), (1996), Stereotypes and Stereotyping, New York, The Guilford Press
- Αζίζι – Καλατζή, Α., Σιδέρη – Ζώνιου, Α. & Βλάχου Α., (1996), Προκαταλήψεις και στερεοτυπία. Δημιουργία και αντιμετώπιση, Αθήνα, Γ.Γ.Λ.Ε
- Βασιλείου, Θ. & Σταματάκης, Ν., (1992), Λεξικό επιστημών του ανθρώπου, Αθήνα, Gutenberg.
- Γκότοβος, Α., (2002), Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής, Αθήνα, Μεταίχμιο
- Γεωργογιάννης, Π., (1996), Θεωρίες της Κοινωνικής Ψυχολογίας, Τομ. ΙΙ, Αθήνα, Gutenberg
- Γεωργογιάννης, Π., (1999) Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, Αθήνα, Gutenberg
- Δήμου, Η. Γ., (1996), Απόκλιση – Στιγματισμός. Αφομοιωτική θεωρητική προσέγγιση στο σχολείο, Αθήνα, Gutenberg

Μίτιλης, Α., (1998), Οι μειονότητες μέσα στη σχολική τάξη. Μια σχέση αλληλεπίδρασης, Αθήνα, Οδυσσέας
Ντούσας Δ., (1997), «Rom και φυλετικές διακρίσεις», Αθήνα, Gutenberg
Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, (1991) Τομ. 7, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, (1991) Τομ. 8, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
Παπαστάμου, Σ., (1990), Σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Διομαδικές σχέσεις, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας
Σωτηρίου, Σ., (1991), Μειονότητες και Αλυτρωτισμός, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική
Τσαούσης, Δ., (1989) Χρηστικό λεξικό κοινωνιολογίας, Αθήνα, Gutenberg

-
- [1] Goffman, E., (2001) Στίγμα – Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας, Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- [2] Giddens, A., (2002), Κοινωνιολογία, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 301
- [3] Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, (1991) Τομ. 7, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα σελ. 4111
- [4] Dovidio, J., Brigham, J., Johnson, B. & Gaertner, S., Stereotyping, Prejudice and Discrimination: Another look. Στο: Macrae, Neil C., Stangor, C & Hewstone, M., (επιμ), (1996), Stereotypes and Stereotyping, New York, The Guilford Press, σελ. 278
- [5] ο.π.
- [6] Milner, D., Φυλετική προκατάληψη. Στο: Παπαστάμου, Σ. (επιμ), (1990), Σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Διομαδικές σχέσεις, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, σελ. 66-67
- [7] Giddens, A., (2002), Κοινωνιολογία, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 303
- [8] Dovidio, J., Brigham, J., Johnson, B. & Gaertner, S., Stereotyping, Prejudice and Discrimination: Another look. Στο: Macrae, Neil C., Stangor, C & Hewstone, M., (επιμ), (1996), Stereotypes and Stereotyping, New York, The Guilford Press, σελ. 279
- [9] Τσαούσης, Δ., (1989) Χρηστικό λεξικό κοινωνιολογίας, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 244
- [10] Βασιλείου, Θ. & Σταματάκης, Ν., (1992), Λεξικό επιστημών του ανθρώπου, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 350
- [11] Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, (1991) Τομ. 8, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα σελ. 4385
- [12] Γεωργογιάννης, Π., (1996), Θεωρίες της Κοινωνικής Ψυχολογίας, Τομ. ΙΙ, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 62-63
- [13] ο.π. σελ. 63
- [14] Ντούσας, Δ., (1997), «Rom και φυλετικές διακρίσεις», Αθήνα, Gutenberg, σελ. 33-34.
- [15] Διβάνη, Λ., «Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα». Στο: http://www.nchr.gr/category.php?category_id=61, (10/4/2006).
- [16] Μίτιλης, Α., (1998), Οι μειονότητες μέσα στη σχολική τάξη. Μια σχέση αλληλεπίδρασης, Αθήνα, Οδυσσέας σελ. 88 - 89
- [17] ο.π. σελ. 83
- [18] Γεωργογιάννης, Π., (1999) Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 50-51
- [19] Μίτιλης, Α., (1998), Οι μειονότητες μέσα στη σχολική τάξη. Μια σχέση αλληλεπίδρασης, Αθήνα, Οδυσσέας σελ. 92
- [20] Γκότοβος, Α., (2002), Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής, Αθήνα, Μεταίχμιο, σελ. 136
- [21] Μίτιλης, Α., (1998), Οι μειονότητες μέσα στη σχολική τάξη. Μια σχέση αλληλεπίδρασης, Αθήνα, Οδυσσέας σελ. 93 – 94